

TRT Türk Halk Müziği Repertuarına Kayıtlı Giresun Türkülerinde Söz Varlığı

Vocabulary In Giresun Folk Songs Recorded In TRT Turkish Folk Music Repertoire

DOI: 10.38155/ksbd.1468454

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
15/04/2024

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
04/11/2024

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31/12/2024

KARADENİZ SOSYAL
BİLİMLER DERGİSİ

Melek ELMAS
Giresun Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
melekelmas2801@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1519-6726

Etik Kurul Beyanı: Bu çalışma, insanlardan veri ve örnek toplamayı gerektiren, anket, inceleme, alan çalışması ve deney içeren araştırmalar kapsamına girmediğinden etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir.

Öz

Bir milletin ulus kimliğini kazanmasında sanat, mimari, dil, edebiyat, felsefe, müzik, din ve tarih gibi kültürü meydana getiren mozaik parçaların bir araya gelerek bir bütün oluşturması etkili olmuştur. Bu parçaların etkileşimiyle zenginleşen kültür ürünleri, toplum hayatını da tanımlamıştır. Kültür hayatımızı zenginleştiren mozaik parçalardan bir tanesi çalışmamıza da konu olan halk türküleridir. Türküler, içinde bulunduğu toplumun birçok boyutunu işlemesi; bireysel olarak insanın duyuş şeklini ve düşünce biçimini ele alması bakımından dile ait birçok zenginliği bünyesinde taşımaktadır. Türkülerin bu zenginliği, sahip olduğu söz varlığı ile gözler önüne serilmektedir. Çalışmada, TRT Türk Halk Müziği (THM) repertuarına kayıtlı 82 Giresun türküsü, söz varlığı açısından incelenmiştir. Sözü edilen türküler, motif ve semboller bakımından incelenirken, bu unsurların hangi türkülerde ne sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiş, repertuar numaraları ile gösterilmiştir. Bölgenin duyuş ve düşünce dünyasıyla ilgili yansımalar; kelime grupları, kadın-erkek adları, yer adları, hayvan adları, bitki adları, ağaç adları, yiyecek adları, içecek adları, kıyafet adları, eşya adları, madeni adlar, meslek adları, müzik terimleri, denizcilik terimleri, coğrafi terimler ve dini terimler başlıklarında incelenmiştir. Elde edilen verilerden hareketle de yörenin kültürel değerleri işaretlenmiş, halk bilimi açısından çeşitli değerlendirme ve tespitlerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Giresun türkeleri, Söz varlığı, Kültür, TRT Türk halk müziği.

Abstract

The mosaic pieces that make up culture such as art, architecture, language, literature, philosophy, music, religion and history have come together to form a whole in a nation's gaining its identity as a nation. Cultural products enriched by the interaction of these parts have also defined social life. One of the mosaic pieces that enrich our cultural life is folk songs, which are also the subject of our study. Folk songs carry many richness of language in terms of processing many dimensions of the society in which it is located and addressing the way of feeling and way of thinking of individual human beings. This richness of folk songs is revealed with their vocabulary. In this study, 82 Giresun folk songs registered in TRT Turkish Folk Music (THM) repertoire were analyzed in terms of vocabulary. While the aforementioned folk songs were analyzed in terms of motifs and symbols, it was determined how often these elements were used in which folk songs and they were shown with repertory numbers. In the study, reflections on the world of emotion and thought of the region were analyzed under the headings of word groups, names of men and women, place names, animal names, plant names, tree names, food names, drink names, clothing names, item names, metal names, occupational names, musical terms, maritime terms, geographical terms and religious terms. Based on the data obtained, the cultural values of the region were marked and various evaluations and determinations were made in terms of folklore.

Keywords: Giresun folk songs, vocabulary, culture, TRT Turkish folk music.

Giriş

Dil, kültürün özü; yazı ise söz dünyasının mahzenidir. Bir kültürde ortaya çıkmış olan sözcükler, ait olduğu toplumun ifade gücünü temsil etmekte, içinde bulunduğu geleneğin inşa ettiği dünyayı doğrudan yansıtmaktadır. Dil, toplumların sosyal ve kültürel yapılarını inşa eden bir araç olma görevini üstlenirken topluma ait kelime dağarcığını destekleyen kültürel değerler, insanın duygu ve düşüncelerinin tanıklandırıldığı hazinelerdir. Kişisel duygu ve düşüncelerimiz dilimize yansırken kullanılan kelimeler nasıl bir dünya algısına sahip olduğumuzun göstergeleridir.

Dil, bireylerin duyu dünyalarındaki algı, duygu ve düşüncelerinin somutlaştırılmasında bir araç rolü üstlenir. Bu sistem içinde kavramsal aktiviteleri soyut olmaktan çıkartan dil, düşünceleri somutlaştırarak insanlar arası iletişimi mümkün kılar. Dil, bireyler arasında iletişim kurma aracı olmasının yanı sıra yaşanan toplumda sosyal ve kültürel dünyayı kuran ve bunlara anlam kazandıran bir olgudur. Bu bağlamda dil, içinde bulunduğu kültüre ait kabul edilmiş iletişim diliyle, bireyler arasında kolektif algının paylaşılabilmesini ve anlamlandırılabilmesini sağlar. Sosyal normlar ve değerler dil sayesinde aktarılırken bu transfer cemiyeti bir arada tutma görevini üstlenir.

Dil, insan hayatına karşılıklı iletişimi ve anlaşmayı getirmiştir. Bu olgu, iletişim sırasında bazı öğelerin gelecek nesillere aktarılmasına aracı olmuş, toplumlar arası bambaşka kültür öğelerinin fark edilmesini desteklemiştir. Toplum hayatının devingen yapıda olması zaman içinde dile yeni değerler ve anlamlar kazandırmıştır. Dil, bu hareketlilik içinde yaşadığı toplumun birçok değerini zamana karşı ayakta tutmaya çalışmış, sanat malzemeleriyle kültürlerin inanç ve tutumlarını geleceğe taşıyan araç olma görevini üstlenmiştir. “Sanat, insanların birbiriyle ilişki kurmalarını sağlayan bir üst dildir: Bu dil aracılığıyla başkalarına kendisi hakkında bilgi veren insan, karşısındakilerin deneyimlerini bu dil aracılığıyla benimser, başkalarıyla ilişki kurmaya, iletişim içinde olmaya çalışır.” (Tarkovski, 2018: 34). Bir sanat dalı olan edebiyatın kapsama alanına giren türküler, duyguları, düşünceleri ve deyimleri ifade etmenin güçlü bir yoludur. İracılar, sözleri ile kendi hikâyesini anlatır, hüznlerini ve sevinçlerini paylaşır. Türküler tek başına bireysel yapıtlar değil, ortak deneyimlerin paylaşıldığı eserlerdir.

Türküler, saz eşliğinde sözlü bir şekilde dilin biçim ve anlam özelliklerini kullanarak, içinde bulunduğu toplumun evreni algılayış biçimini ortaya koyar. Köprülü (2013: 236), Gazimihal (2006: 19) ve Onay (2022: 154-157) türküyü, Türklere özgü bir beste ile söylenen

halk şarkıları olarak tanımlarlar. Türküler, Türk toplumuna ait sosyal unsurları, ekonomik faktörleri ve kültürel öğeleri bünyesinde barındırır. Ayrıca türküler, toplumda yaşanan bireylerin maddi ve manevi değerlerinin yansıtıcılarıdır. Türkülerde bir milletin ağıtı, aşkı, özlemi, sevinci ve savaşı vardır. Bu eserlerde yeme, içme, giyim-kuşam ve barınma; duygu, tutum ve düşünce dünyası gibi insana ve insan hayatına dair birçok unsuru görebilmek mümkündür. Türkülerde ele alınan tüm bu kavramlar toplumun maddi ve manevi değerlerini kapsarken, türkü bu değerlerin gelecek nesillere iletilmesinde etkili bir tür olma gücünü üstlenmektedir.

Biçim, biçem ve anlam itibarıyla zengin ve köklü kaynaklara sahip Giresun türkülerini icracılar, İcra ortamları ve konular bakımından sınıflandırmak mümkündür:

İracılar: “Tuzcuoğlu, Kuyucuoğlu, Halil Kodalak (Karaman), Osman Gökçe (Piçoğlu), Kemal İpşir (Durkaya), Hacı Ali Özdemir, Mehmet Odabaş (Yarımkaş, Odabaşoğlu), Kemal Caba, Ahmet Caba, Nazmi Özdemir, Sabri Özdemir, Mehmet Sırrı Öztürk, Kâtip Şadi, Sami Günay, İsmet Şadi, Şenel Dandin (Çolak Şenel), Erol Dandin, Hüseyin Özdemir, Mehmet Karadeniz, Burhan Caba, Mehmet Maksutoğlu, İbrahim Kavraz, Hüseyin Çınar, Mustafa Naci Keskin, İbrahim Gülşınar, Haşım Torun, Mehmet Gündoğdu (Küçük, 2015).

İcra ortamları: Mayıs yedisi, yayla şenlikleri (Aksu Festivali, Yayla Festivalleri, Kulakkaya Kar Festivali, Giresun Uluslararası Aksu Festivali, Yayla Otçu Göçü Şenliği¹, Hidrellez Şenliği, Sağrak Gölü Yayla Festivali, Uluslararası Bektaş Yayla Festivali, Uluslararası Dereli Kümbet Kültür Turizm Ve Sanat Festivali, Kuşdili Kültür Ve Sanat Festivali, Geleneksel Karaovacık Yaylası Otçu Göçü Şenliği, Giresun Sisdağı Erkeksu Otçu Şenliği, ilçe festivalleri; Uluslararası Kemeñçe Ve Horon Festivali, Çamoluk Kurufasulye Festivali, Çamoluk Bal Festivali, Fındık Festivali, Şebinkarahisar Kültür Sanat Ve Ceviz Festivali)², mahalli iş ortamları (fındık³ ve tütün toplayıcılığı, tekne ve kıyı balıkçılığı), zanaat ortamları (demircilik, sepetçilik, kalaycılık, bıçakçılık, beşikçilik), geleneksel organizasyonlar (nişan, düşün, kına), mahalli eğlence mekanları (Kahvehaneler, çay bahçeleri, meyhaneler,

¹ Mısırlar 20-25 cm. kadar boylanınca, tarladaki yabancı otlar temizlenir ve mısırların dipleri çapalanır, buna ‘ot kazma’ denir. Yılda iki kez ot kazılır. Birinci ot mayıs sonlarında, ikinci ot ise haziran sonlarında kazılır. İkinci ot kazıldıktan sonra, temmuz ayının ilk haftasından sonuna kadar yaylalara çıkılır. Bu göçlere ‘otçu göçü’ ve ‘otçu haftası’ denir (GD, 1988: 9). 1988 yılında Giresun’da yayla turizmi ‘‘Giresun Yaylaları Otçu Göçü Şenlikleri’’ adı altında başlatılmış, farklı isimlerle günümüze kadar devam ettirilmiştir. Bkz. (Elmas, 2019).

² Bkz. (Elmas, 2019).

³ İmeci (imece), toplumumuzda kırsal kesimdeki bireylerin yardımlaşarak iş yapmasıdır. Sözü edilen bu paylaşımda türküler söylenip sohbetler edilirken samimi bir ortam meydana getirilir. ‘‘İmecilere bir de kemeñçeci çağırılırdı. Kemeñçeci ritim tutar, kazmalar bu ritme göre sallanırdı. Çalınan ekin havası ve söylenen ritim türküsü imecilerin daha istekli, daha coşkulu çalışmasını sağlardı. Kemeñçenin ritmine göre tek vuruş ve ikileme vuruş olmak üzere iki çeşit vuruş türü vardı’’ (Temel, 2005: 78-79).

lokantalar), sosyal medya platformları (youtube, spotify, apple music, soundcloud, bandcamp, mixcloud, vd.).

Konuları: Savaş, aşk ve sevda, yiğitlik, eşkıyalık, tarihi şahsiyetler, gurbet, köy yaşamı, doğa, göç, vd.

“Giresun türküleri biçim ve tematik açıdan değişken bir yapıya sahiptir. Bağlama, kemençe, davul, zurna, cümbüş ve ud çalgıları eşliğinde icra edilen türkülerin 2/4, 4/4, 5/8, 7/8, 9/8, 10/8 ve 7/16’lık usulde olduğu görülmektedir. Ancak ağırlıklı olarak sırasıyla 9/8, 4/4 ve 10/8’lik usullerin varlığından da söz etmek mümkündür.” (Öztürk, 2017: 361). Kentin kıyı, iç ve yüksek kesimlerinin yaşam şartlarını farklılaştırması⁴, türkülere söz varlığı açısından zenginlik katmıştır. Yer şekillerine ek olarak ilin, geçmişten günümüze farklı etnik gruplardan göçleri kabul etmesi bölge türkülerinin söz varlığını geniş bir yelpazede tutmuştur.

“Bir dilin söz varlığı, o dilin tarihine geniş ölçüde ışık tutmakta, yüzyıllar boyunca ortaya çıkan ses, biçim, söz dizimi ve anlam değişikliklerini yansıtmakta, hangi dillerin etkisiyle, ne tür değişimlerin gerçekleştiğini göstermektedir.” (Aksan, 2006: 11). “Toplumlar arasındaki etkileşimin ilk izleri dilin kendisinde meydana gelir. Bu bağlamda kolektif şuurda oluşan ilk gösterge, karşı topluma atfedilen kimlikle başlar. Geri kalan her şey bu göstergenin/kimliğin çeşitli alt değer dizgelerinin oluşturulmasıyla sağlanır. Dinî, siyasî ve ticarî ilişkiler, ifade edilen bu ilişkinin önemli etkileşim araçlarından bazılarıdır.” (Havuz, 2023: 59). Bir kültüre ait dil üzerine yapılan söz varlığı incelemeleri; sosyal, bireysel, kültürel, ekonomik ve daha birçok alanda toplumların dilsel kapsayıcılık kuvvetini ortaya koyar. Bu çalışmalar kapsamında ortaya çıkan sözcükler, kültürlerin değer formlarını meydana çıkartma özelliğine sahiptir. İfade edilen çalışma alanı toplumun duyuş ve düşünüş tarzıyla ilgili bilgi edinmemizi sağlarken, toplumda yaşayan bireyler hakkında da tespitlere gitmeyi ve fikir edinmeyi olanaklı kılar. Bireye açılan bu kapıda dilin varlığı, insan ruhunun anlaşılması için gereklidir. Hem bireysel hem de toplumsal bir olgu olan dil, içinde bulunduğu kültürün duyuş tarzını ortaya koyarken, bu ortaya çıkış kültürel hassasiyetlerin, bireyin düşünce dünyasıyla harmanlanmasını mümkün kılmıştır.

⁴ Bkz. (Altınkaynak, 2009).

Bulgular

Çalışmada, THM repertuarına kayıtlı⁵ 82 Giresun türküsü, içerdiği izlek ve kalıplarla ele alınmış bu unsurlar söz varlığı açısından incelenmiştir. Sözü edilen türküler, temel söz varlığı açısından incelenirken, bu unsurların türkülerde ne sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiş, bu tespitler repertuvar (Rpt.) numaraları ile tanıklandırılmıştır. Bu bağlamda türküler; yöresel sözcükler, deyimler, ikilemeler, kalıp sözler, doğa ve evrenle ilgili adlar, hayvan adları, bitki adları, maden ve değerli eşya adları, dini kelimeler, özel isimler, akrabalık adları, kılık kıyafet adları, müzik terimleri ve denizcilik terimleri başlıklarında incelenmiştir.

Yöresel Sözcükler

Türkülerin bir yöreye ait olmasından kaynaklı, bulunduğu kültürün karakteristik yapılarının türkülerde yerel ifadelerle canlı tutulması olağan bir durumdur. Giresun türkülerinde yer alan söz varlığı, dilsel zenginliğin ve kültürel kimliğin birer parçasıdır. Ayrıca türkülerde kullanılan bu ifadeler, türkülerin diri ve insan hayatının bir parçası olduğunun kanıtıdır.

Örnek dize;

“Yaylanın çimeninde

Oturdum serinledim

Yar yanımdan geçerken (anam)

Bir kere berinledim” (4614).

Dikenli ot “*gazel*” (3174/4, 1321/1); merhametsiz, acımasız “*gavur*” (1964/1); olmaz olsun “*ander galsın*” (3246/1); “*andır gelsin*” (130/1); “*andırın (yosması)*” (1321/1); uzak “*ırak*” (1008/2, 3215/1, 4615/1); yaprak “*gelek*” (3339/1); zehir “*avu*” (1964/1); toprağı işlemeye yarayan alet, tarla, iş “*belleri belle bellemeleri*” (1859/1); hızlı “*çabuk çabuk*” (138/1); budaklı eğri dal “*çangal*” (130/1); kabuğundan veya samanından ayrılmış tahıl, fındık vb. “*çec*” (4611/1, 902/1); kuyruklu ekin biçme aracı “*çingil orak*” (1008/1); şehir, köy veya ev yıkıntısı “*ören*” (1321/1); Samanlık “*merék*” (1204/1); tahıl ve yiyecek saklanan yer “*ambar*” (4611/1); oyun oynamak “*horon etmek*” (4893/1); tarlanın bölünen kısımları “*evlek*” (2053/1); fiyata dahil etmek “*(fiatina) gatmak*” (2660/1); daldaki fındığın çotanak tekil tek olduğu anlamında “*(fındık dalda) tekleme*” (586/1, 4376/1); günahlarını almak “*gadaların (alayım)/gadaların (olayım)*” (360/2, 1834/2, 2013/1); belalı, lanet olasıca, faydasız “*gaybana*” (3246/1, 564/1); harç ile kaynatılmış çimento “*şima ile gaynama*” (1548/1, 1082/1); köyün merkezi, düz alanı “*gıran*” (4186/1); kereste “*patar*” (1323/2); sanki “*goya*” (164/1); ot

⁵ TRT THM repertuarına kayıtlı Giresun türkülerinin tümüne [763](https://www.repertukul.com/Yoreler--GIRESUN(URL-1) sayfasından ulaşılmıştır.</p></div><div data-bbox=)

biçmek “güllük (biçerim)” (1324/2); iyisi, güzeli “(sevdiğin) hası” (4893/1); beğenmek, hoşuna gitmek “havas etmek” (1008/1); su için açılmış yarık, su yolu “(ırmağı kestim) harka” (1319); lahana sarması “kelemin dürmesi” (4611/1); yaşlı “keyfanı” (3387/1); yabancı ot “paldır (bağladı) paldır” (4891/2); acı çekmek “(sensin beni) erüden” (3199/1); tarlaya atılan tohumu örtmek için araç “tapan” (4611/1); metal kürek “(tarlaya vurdum) beli” (3339/1); sallamak “(al kolun üstüne ürgele (beni))” (1278/1); olduğu yerden ayrılmak, kaçmak “(al beni) savuş” (4613/1); aniden irkilmek “berinlemek” (4614/1); ayrı tutmak, imtiyaz geçmek “gayırmak” (3656/2, 138/1); kapı ve pencerenin kasası “söve” (164/1).

Yöresel Kullanımda Yer Yön/İşaret İfadeleri

Yer yön işaretleri, bireylerin çevrelerini anlamalarına ve yollarına bulmalarına yardımcı olur. Giresun Türkülerinde yer alan yer yön işaretleri yöre ağızında özel kullanımlara sahiptir ve kültürün önemli bir parçasıdır.

Örnek dize;

“Duman dere okarı (da)
Kılavuzdur kılavuz
Andırgelsin yaylası (da)
Yarım evde yalnız” (130).

“Gel beri” (5247/1, 1320/2); “karşı geçi” (1326/3, 130/1); “ha burası” (3656/1); “ha buradan aşağı” (1320/1); “ha o yana” (1008/1); “ha bu yana” (1008/1); işaret “ha bu” (1008/1, 1321/1, 371/1, 3238/1, 164/1); “ha buradan yukarı” (4888/1); “ha buradan o yanı” (164/1); “okarı” (130/2); “o yan” (3339/1).

Deyimler

“Bir dildeki deyimler söz varlığı içinde yer alır; dili konuşan toplumun anlatımdaki gücünü ve başarısını, benzetmeye, nükteye olan eğilimini ortaya koyan önemli öğelerdir. Deyimler kimi zaman yüzyıllar boyu hiç değişmeden, kimi zaman sözcüklerinde yenilenmelerle, yeni deyimler de aktarılabilir” (Aksan, 2004:31).

Örnek dize;

“Ey gidi yalan dünya
Gitti galmadı gitti
Bu benim yüreğimde (anam)
Taze yâreler bitti” (4614).

Örnek dize;

“Çınalların söğüdü (a canım)
Kimden aldın öğüdü
Evvelden de küçüktün (a canım)
Şimdi gönlün büyüdü” (533)

Bir şeyi arzulamak “heves etmek” (1008/1); bir kişiyi kandırmak, duygularıyla oynamak “(birisini) aldatmak” (1323/1, 1859/1, 1323/1, 1082/1, 1319/1, 1319/1); sevdiği kişiyi

düşünmek “*aklı kalmak*” (4968/1, 4376/1); zor bir durumun içerisinde olmak “*kana boyanmak*” (4612/1, 4613/1); birini öldürebilecek olma durumu “*kan olmak/gan olmak*” (533/1, 1287/1); derin acı ve üzüntü içinde olmak “*yüreği kanamak*” (3618/1); inandığı kişi tarafından kötülüğe uğramak “*arkadan vurmak*” (3684/1); aşık olmak “*aşkına düşmek*” (902/1); sevgiliyi gördüğünde heyecanlanmak, yıkılmak “*ayak üstü duramamak*” (3684/1, 2041/1, 124/1); bir kişinin gelmesini beklemek “*yollarını beklemek*” (3216/1); başa çıkması güç bir durumun içine girmek “*başı belaya girmek*” (902/1); bir yerden uzaklaşamamak “*başını alıp gitmek*” (3174/1); bir kişiyi dövmek “*bacağını kırmak*” (1326/1, 130/1); birinden vazgeçmek “*(birinden) geçmek*” (1204/1, 3393/1); birini sever gibi görünüp duygularıyla oynamak “*(biriyle) oynamak*” (1082/1, 1548/1); başka birini kendisine denk görmek “*boyunu boyuna ölçmek*” (1278/1); başka bir kişinin uğruna her şeyi göze almak “*(boyuna posuna/yoluna) kurban/gurban olmak*” (1308/1, 3238/1, 3249/1); anlayışlı ve hoşgörülü olmak anlamında “*gönlü büyümek*” (533/1); öldürmek “*boynun vurmak*” (4612/2); bir durumu karşı dayanıksız güçsüz hale gelmek “*can dayanmamak*” (4613/1, 192/1); bir şeylerden yorulmak, ölümü göze almak “*candan usanmak*” (1287/1); içtenlikle sevmek “*candan sevmek*” (1244/1); bazı durumlar karşısında yorulmak, ölümü göze almak “*candan bezmek*” (4186/1); değerini, kıymetini bilmek “*cebinde taşımak*”/“*cebinde gezdirmek*” (2053/1, 1287/1); birbirinden uzak kalmak “*(yollar) ayrı düşmek*” (1308/1); sözünden fikrinden hareketlerinden dönmek, değişkenlik “*çark gibi dönmek*” (3215/1); bir insanı etkilemek için yapılan davranış “*çalım atmak*” (1320/2); bir duruma çok üzülme “*bağrını delmek*” (164/1); sıkıntı ve dert içinde olmak, hastalanmak “*derde düşmek*”/“*derde koymak*” (2041/1, 3684/1); yaşanan acının ağır olması “*derin acı*” (4844/1); çok sevmek “*sesine dolanmak*” (4893/1); sis kaplaması “*(dağı) duman bürümek*”/“*(dağları) duman almak*” (4886/1, 3199/1, 3393/1); efkarlanmak, dertlenmek “*(başından) duman kalkmamak*” (766/1); gerçekleştirilecek bir durum için uygun zamanın bulunması “*fırsat almak*” (3684/1); istediğin bir şey için beklemek “*(edeyim sabur) sabır etmek*” (138/1); üzerinde durulan bir şeyin karşılığını alamamak “*emeği zay olmak*” (1278/1); aşk acısı çekmek “*sevdalıktan erimek*” (1321/1); istenilmeyen bir durumla karşılaşma “*başa bela etmek*”, “*başı belaya girmek*” (3238/1, 902/1); bir işin sonunu düşünmeyip hareket etmek, sonucunda zarar görmek “*kendi kendine etmek*” (371/1); boş yere zaman geçirmek “*gönül eylemek*” (1308/1); sürekli gidip gelmek “*yol eylemek*” (2371/2); yüksek sesle haykırmak “*feryat etmek*” (1308); bir durumun karşı üzüntü duymamak “*gam yememek*” (3387/1); bir kişiyi vakit seçmeden sürekli düşünmek “*gece gündüz sayıklamak*” (1548/1); bütün sıkıntılara ve engellere rağmen bir şeye başlamak “*göze almak/gözüne aldirmek*” (192/1, 2041/1); istenilmeyen durumlar içinde kalmak “*hallere düşmek*” (3246/1); zor durumların içine

girmek, sıkıntı çekmek, hastalanmak, sevdalık çekmek “*iyi hallere kalmamak*” (1326/1); bir şeyin olmaması, o şeyden faydalanamamak “*haram olmak*” (4844/1); bir şeyin çaresi olarak görmek “*ilaç olmak*” (4611/1); birini değersizleştirme, aşağı görme “*hor görmek*” (4782); bir durumla mücadele karşısında çok üzülme, gücünü yitirmek “*ılgıt ılgıt erimek*” (72/1); çok fazla üzülme “*yüreği kanamak*” (3618/1); ölmek, vurulmak “*al kanlara boyanmak*” (4612/1); aşık olmak”, (o yare) vurulmak” (4844/2, 3680/1, 1375/1); birine zarar vermek her şeyini almak “*yakmak yandırmak/yakmak kül etmek/yakmak kurutmak*” (3387/1, 4893/2, 3669/1, 3393/1); gönlünü birine kaptırmak “*meyil vermek*” (3684/2); yaşamak “*ömür geçirmek*” (942/1); çok sevmek “*sevdası başında olmak*” (4612/1); hayatı dağılmak, “*ocağını söndürmek*” (4968/1); gücü tükenmek, yetmemek “*takati kalmamak*” (522/1); çok üzülme “*yüreği yanmak*” (3618/1, 3859/1, 4844/1); acı çekmek “*yanıp kül olmak*” (4968/1); gereksiz, zor işlerle uğraşmak “*hamallık etmek*” (3199/1); dert, sıkıntı içine girmek “*sineye yare açmak*” (4206/1); dertine dert eklenmek “*(yüreğimde) taze yareler bitmek*” (4614/1); yuvası yıkılmak “*ocağını yıkmak*”/”*ocağı sönmek*” (1326/1, 130/1, 4968/1); bir yeri yaşanmaz hale getirmek “*zindan etmek*” (371/1).

TRT THM repertuarına kayıtlı Giresun türkülerinde kaynaklara geçen deyimlerin yansıra kaynaklarda bulunmayan deyimler de tespit edilmiştir. Sözlü gelenekte icra edilen bu eserlerde deyimlerin sözcük yerlerinin ve harflerinin ağız kaynaklı değiştirildiği, yakın anlamlı kelimelerle de kullanıldığı gözlemlenmiştir. Kuşkusuz Giresun türkülerini TRT kayıtlarındaki türkülerle sınırlandırılmayacağı gibi söz konusu deyimler de bu verdiğimiz örneklerle sınırlandırılmaz. Kasabalardan köylere kadar henüz derlenmeyen birçok türkünün araştırmalara, sözcüklerinin incelemeye ihtiyacı vardır.

İkilemeler

“Bu dil bilimi kavramı Türkiye Türkçesinde gerek yapı gerekse sözcük türlerinin kullanımı bakımından çok zengin örneklerle ortaya çıkmakta çok güçlü bir anlatım sağlamaktadır.” (Aksan, 2004: 60). İkilemeler türkülerde canlılığın ve neşenin kaynağıdır. Çoğu zaman ise kafiyeye uygun olarak kullanılmıştır.

TRT THM repertuarına kayıtlı Giresun türkülerinde ikilemeler; fiillerle, isimlerle ve ünlemlerle sıkça yer almaktadır. Genel olarak aynen söz gruplarıyla ortaya çıktıkları tespit edilen ikilemelerin yanı sıra sayılarla, pekiştirme sözcüklerle, biri anlamlı biri anlamsız sözcüklerle, zıt anlamlı sözcüklerle ve ilave eklerle oluşturulmuş ikilemeler de tespit edilmiştir.

Örnek dize;

“Yüce dağ başında bir top kar idim
Yel vurdukça ılgıt ılgıt eridim
Evvel yarın sevdiği de ben idim
Şimdi garip garip gezen ben oldum” (72).

Giresun türkülerinde tespit edilen ikilemeler genel olarak yöresel söz varlığını kapsamaktadır. Türkülerde kullanılan ikilemeler anlatımı güçlendirmenin yanı sıra verilmek istenilen duyguya akıcılık da kazandırmıştır.

“Agama agama” (3387/1); “ağam ağam” (3339/1); “ağla ağla” (3216/1); “aktım aktım” (4844/1); “alay alay” (371/1); “aman aman” (3684/2, 1308/8, 3841/5, 4642/2, 3199/1); “annem annem” (564/1); “arka arka” (1319/1); “kırat kırat” (4615/1); “çifter çifter” (2053/1); “perde perde” (2041/1); “biçe biçe” (1008/1); “birem birem” (1319/1); “bölük bölük” (4550/1); “çayır çimen” (1834/1, 2013/1); “damla damla” (2371/1); “derecik derecik” (4886/1); “dereleler dereleler” (164/1); “derin derin (acı, orman)” (4844/1, 1859/1, 3249/1); “diye diye” (3246/3); “dopdolu” (1008/1); “(gülmedim) doya doya” (124/1, 3238/1); “döne döne (gidiyu)” (5247/1); “dönümlüdür de dönümlü” (357/1); “fidayda da fidayda” (4611/1); “elindedir elinde” (3680/1); “nafîle nafîle” (3389/1); “eyvah eyvah” (3841/1); “garip garip” (72/1); “gazmalı gazmalı” (1859/1); “gece gündüz” (1548/1); “gıcır gıcır” (2325/1); “gide gide” (4612/1); “yali yali” (1082/1); “Giresun Giresun” (3238/1), “gurbet gurbet” (72/1); “güle güle” (3216/1); “hayde hayde” (1324/1); “hele hele” (3174/1); “ılgıt ılgıt” (72/1); “Kadirga Kadirga” (2660/1); “kavaklar kavaklar” (4375/1); “kesme kesme (daş)” (2053/1); “kılavuzdur kılavuz” (130/1); “kırpa kırpa” (2371/1); “miralay miralay” (371/1); “nafîle nafîle” (3389/1); “nazaradır nazara” (164/1); “nenni de nenni” (1278/2); “of of” (3859/4, 357/1); “Bulancağ Bulancağ” (4376/1); “oynasın oynasın” (192/1); “oy oy” (4550/1, 1320/3, 3174/6, 1244/8, 164/2); “Trabzon Trabzon” (4891/1), “pıl pırtı” (2660/1); “püfür püfür” (2053/1); “püsküllüdür püsküllü” (1323/1); “sallanı sallanı” (4186/1, 2053/1, 1320/1, 2325/1); “saya saya” (942/1); “serin serin” (1859/1); “sıra sıra” (3680/1); “Sis Dağı Sis Dağı” (4888/1); “tarla tapan” (4611/1); “tellere tellere” (3216/1); “tepeler tepeler” (522/1); “tirilam tirilam” (1827/1); “tutam tutam” (2371/1); “ufak fak” (1964/1); “usul usul” (5247/1, 1964/2); “üzüme üzüme” (4891/2); “vurun vurun” (3199/1); “yahılar yalılar” (130/1); “yali yali” (1082/1); “yareli yareli” (942/1); “yar yar” (1204/4, 124/13, 3393/14); “yavri yavri” (1308/4, 4642/4); “Yemen’e Yemen’e” (4615/1); “yemyeşil” (4891/2).

Argo/Kaba Sözcükler

Argo, yaşama ortam ve biçimleri birbirine yakın kişilerce oluşturulmuş alan argosunun zaman içinde oluşturduğu toplam sözcük ve deyim dağarcığı ile, bu dağarcığa dayalı konuşma biçimidir (Aktunç, 2023: 14).

Örnek dize;
 “Ben başıma koyamam
 Kadifeden kavukları
 Pencereden bakıyor
 Peygamber tavuklar” (371)

Örnek dize;
 “Usul yavaş bas da gel
 Tekneler oynamasın
 Evin arkasından gel
 Cazı nenen duymasın” (1287).

Argo şüphesiz edebi dilde estetik açıdan kaçınılması gereken konulardan biridir. Resmi yazışmalarda ve konuşma dilinde tercih edilemez fakat mizah amaçlı, alaya alma ve komik bir anlatımda güldürmeye yönelik olarak türkülerde yaygın kullanıma sahiptir. İcracı, türkülerde “gavur baba”, “domuzun kızı”, “hayırsızın gelini” gibi hitaplarla kimi zaman sevdiğini kimi zaman ise sevdiğinin anne babasını hicvetmeye yönelik nahoş sözler kullanmıştır. Ancak bu kelimeler gündelik yaşam içinde insanı ilişkilere zarar vermekte, hakaret ve aşağılamayı çağrıştırdığı için tartışma konusu olmaktadır. Diğer taraftan türkülerde şaka ve espiye mahal vermektedir. Söz eylem karşıtlığından hareketle sözün nerede, nasıl ve kim tarafından söylendiği “söylenen” daha ön plana çıkmaktadır. Bir başka ifadeyle hakareti çağrıştıran bir söz ya da sözcük kavga ve dava sebebi olurken ortamında söylenen ve söyleyene bağlı olarak hoş kabul edilebilir bir anlama dönüşmektedir. Giresun türkülerinde de bu tür sözlerin mizahi bir şekilde kabul edilebilirliği ön plandadır.

“Gavur (baban)” (1964/1); “cazı/kör (olası)/zalım (nenen)” (4844/1, 1287/1, 3669/1); “domuzun (kızı)” (164/1); “gavurun (kızı)” (3215/1); “gavur (anan)” (1964/1); “hainin (kızı)” (3199/1); “hayırsızın (gelini)” (164/1); “aşnam (geliyor)” (522/1); “(çubuk boylu) yosma” (1008/1, 1321/1, 522/1); “Peygamber tavukları (pencereden bakıyor)”⁶ (1326/1, 371/1); “Volta” (1375/1, 3680/1).

Örtmece Sözcükler

Örtmece sözcükler, Türk halklarının manevi kültüründe, gelenek ve göreneklerinin oluşum sürecinde var olan unsurlardır. Bir ifadeyi değiştirmek ve onu örtmece sözle tanımlamak insanın ve insan dilin bir yetisidir. Bu sözler, birtakım nedenlerle, alenen kullanımın mümkün olmadığı zamanlarda bir kavramın adlandırılması, göstergenin tabuya dönüştürülmesidir (Güngör, 2006: 70-71).

⁶ Halk ağzında genç, körpe kız anlamında kullanılan ifade.

Örtmece sözler güncel hayatta yer alan, bireylerin çoğu zaman bilinç olarak kullandığı sözlerdir. Giresun türkülerinde tespit edilen örtmece sözler ise ölüm ve hastalık üzerinedir.

Örnek dize:

“Sevdalık ince maraz

Yürek yakar can almaz

Sevdalık çeken uşak

Eyi hallara kalmaz” (1326).

“İnce maraz” (1326/1); “kara/gara toprak” (4375/2); “yalan dünya” (4614/1, 371/1, 3238/1, 1323/1, 357/1).

Terimler

“Her dilde, fizik, matematik, felsefe ve toplumbilim dallarından sahne sanatlarına, mimariden kuyumculuk, marangozluk gibi zanaatlara kadar uzanan geniş bir çerçeve içinde yer alan, bu dallara ait kavramların oluşturduğu bir terim söz varlığı bulunur.” (Aksan, 2004:36).

Doğa Olayları/Evren ile İlgili Terimler

Türk kültüründe insanoğlu yüzyıllarca doğayla iç içe olmuş, onunla büyük bir bağ kurmuştur. Bu sebeple, göçebe bir kültürden gelen Türk medeniyeti tarih boyunca inanç dairelerine ve sanat eserlerine doğayı yoğun bir şekilde yansıtmışlardır. Doğa, Türk kültürünün haricinde tüm insanlığın da ortak tecrübesidir. Hafızanın temsilcisi sanatçılar tarafından doğa, sanat eserlerinde önemli bir tema olarak kullanılmıştır. Türküler bu sanat eserleri arasında insanlığın ortak duygularının paylaşıldığı ürünler olarak yer edinmiştir. Giresun türkülerinde de doğa ile ilgili olaylara ait terimler çok sayıda kullanılmıştır. Türkülerde kullanılan bu terimler insanlığın ortak deneyimlerinin sanat formuna yansımış şeklidir. Bu yansıma kültürün doğayla olan yakın ilişkisini gösterirken insanların duyuş ve düşünüş dünyasına dair maneviyatı da ortaya koymuştur. Ayrıca Giresun türkülerinde tespit edilen doğayla ilgili söz varlığı, yaşanan coğrafyanın; iklimi, bitki örtüsü ve arazi yapısı gibi maddi unsurlarını da ortaya çıkartmıştır. Bu kapsamda Giresun türkülerinde yer alan doğayla ilgili unsurlar toplumun yaşayış tarzını ele alarak, topluma ait değerler dizgesine ilişkin kollektif hafızayı koruyucu bir görev üstlenmiştir.

Örnek dize;

“Sis dağının başında da

Kar mısın Boran mısın

Alacağım yar seni de

On altıda var mısın” (138).

“Çayır” (1834/1, 2013/1) “çimen” (4614/2, 4893/1, 1834/1, 2013/1, 1322/1); “dağ” (2053/2, 138/1, 4206/1, 3215/2, 4886/1, 4893/2, 766/1, 1630/1, 360/2, 2325/1, 3199/1, 3393/1, 4888/4, 522/1, 72/1); “taş/daş” (942/1, 1287/1, 533/1, 1278/1, 3841/1, 1082/1, 72/1, 2053/1, 1321/2); “deniz” (942/1, 3680/1, 1375/1); “dere” (4186/1, 4613/1, 4844/1, 3656/1, 1287/1, 3249/1, 4550/1, 533/1, 130/1, 4886/2, 1320/1, 1278/3, 4891/1, 1321/2, 3389/2, 4642/1, 1324/1, 164/3); “derya” (1817/1); “göl” (1320/1, 4891/1, 2371/1); “ırmak” (1319/1, 3216/1); “kaya” (942/1); “kum” (371/1); “orman” (1964/1, 3249/1); “ot” (1322/1); “pınar” (3859/1, 1859/1); “sazlık” (3841/1); “su” (3684/1, 1859/1, 4550/1, 3680/1, 4886/1, 2325/1, 3238/1, 522/1, 164/1, 1375/1); “taş” (942/1, 1287/1, 533/1, 1278/1, 3841/1, 1082/1, 72/1); “yayla” (4186/1, 4782/1, 130/1, 1321/1, 4614/2, 3859/1, 1322/6, 164/1, 2371/1). “ay” (942/1); “bulut” (4206/5); “dünya” (4886/2, 4614/1, 122/1, 1247/1, 371/1, 3238/1, 3199/1, 1323/1, 1322/1, 357/1); “Boran” (138/1, 4888/1); “kar” (138/1, 1639/1, 4888/2, 72/1); “çise” (4844/1); “yel” (3339/1, 72/1); “yağmur” (360/1, 522/1); “sis” (4893/1); “poyraz” (3339/1); “Yaz” (1834/1, 2013/1); “kış” (3841/1).

Vücut/Organ Terimleri

Bu konuda Giresun türkülerinde birçok terim kullanılmıştır. Adı geçen türkülerde “bel” ince sözcüğü ile “dil” dudu sözcüğü ile “çene” ayva turuncusu sözcüğü ile “gerdan” ak sözcüğü ile “el” kına sözcüğü ile “kaş” kalem sözcüğü ile “göz” kara, ela ve yemyeşil sözcükleri ile “saç” sırma sözcüğü ile nitelendirilmiştir. Saç anlamına gelen “zülûf” sözcüğü ise “zilif” şeklinde yerel bir ifadeyle kullanılmıştır.

Örnek dize;
*“Ziliflerin tutam tutam
 Arasına güller katam
 Senin ile yaylaya gidem”* (2371).

Örnek dize;
*“Evlerinin önü Güre Deresi
 Suya göndermiyor hatun annesi
 Ayva turuncuna benzer çenesi”* (4550).

“Ayak” (3684/1, 2041/1, 124/1, 942/1, 138/1, 1817/1, 1834/1, 2013/1, 1964/1, 1322/1); “bacak” (1326/1, 130/1); “baş” (1859/1, 1817/1, 371/2); “(ince) bel” (3656/1, 3387/1, 3680/1, 1324/1, 1630/1, 124/1, 1834/1, 2013/1, 164/1, 2371/1, 1375/1); “(ayva turuncusu) çene” (4550/1); “(dudu) dil” (1630/1, 2371/1); “diz” (3246/1, 4186/1); “(ak) gerdan” (1287/1, 4550/1, 1244/1); “(kınalı) el” (3656/1, 586/1, 3680/3, 1008/1, 164/1, 1375/1); “(kalem) kaş/gaş” (2053/1, 1278/1, 1008/1, 1630/1, 4612/1, 2371/1); “(kara, ela, yemyeşil) göz” (1287/1, 2041/1, 4782/1, 1278/2, 4891/2, 3859/1, 4611/1, 192/1); “kol” (4886/1, 1278/1, 3339/1, 1247/1, 124/1, 522/1, 902/1); “parmak” (1287/1); “(sırma) saç” (122/2, 1324/2,

1630/1, 3238/2, 2371/1); “ses” (4893/1, 371/1, 1964/1); “yanak” (586/1, 4611/1); “zilif” (942/1, 2371/1).

Askerî Terimler

Türkülerde Askerlikle ilgili terimlerin kullanılması, içinde bulunduğu kültürün gücünü göstermekte, tarihini yansıtmaktadır. Ayrıca türkülerde bu ifadelerin yer alması bireyleri vatanseverliğe ve milliyetçiliğe teşvik etmektedir. Giresun türkülerinde de vatan sevgisi ön plana çıkmış, bireylerin askerlik eylemi karşısındaki heyecanı da türkülerde yansımıştır.

Örnek dize; “ <i>Oy miralay miralay</i> <i>Askerin alay alay</i> <i>Al kızları askere</i> <i>Askerlik olsun kolay</i> ” (371).	Örnek dize; “ <i>Gitme Yemen’e Yemen’e</i> <i>Yemen sıcak dayanaman</i> <i>Kalk borusu çalınca</i> <i>Sen küçüksün uyanaman</i> ” (4615/1).
---	--

“Asker” (138/1, 4611/1, 4615/2, 371/3); “çavuş” (4615/1); “cephane” (4642/1); “gama/kama” (3680/1, 1375/1, 564/1); “kalk borusu” (4615/1); “kurşun” (3389/1, 3618/1, 522/1); “matara” (4615/1); “miralay” (371/3); “saçma” (1321/1); “tabur” (138/1); “tüfek” (1287/1).

Müzik/Dans Terimleri

Giresun ili türkü icrası, icracısı, icra ortamı ve enstrümanları ile yöresel olarak zengin bir müzik kültürüne sahip olmasından kaynaklı türkülerine de bu terimler yansımıştır. Giresun’un özgün müzik anlayışı türkülerde yer alan bu terimlerle desteklenmiştir.

Örnek dize; “ <i>Aşma başımdan aşma</i> <i>Ben seni tanıyorum</i> <i>Sazımın bam telini</i> <i>Yar seni tanıyorum</i> ” (766).

“Bağlama” (3387/1, 2041/1); “gayde” (4893/1, 4888/2); “(Enişdibi) hava” (1321/1); “horon” (4893/1); “kemençe” (4893/1, 3216/2); “perde” (2041/2); “saz” (766/1, 3174/1); “bam teli” (766/1).

Denizcilik Terimleri

Karadeniz Bölgesi, sahil şeridinde olmasından dolayı bu bölgenin türkülerinde denizcilik terimleri yaygın olarak kullanılmaktadır. Giresun türkülerinde de yer alan bu terimler yörenin denizcilik geleneğini yansıtmaktadır.

Örnek dize;

“Ekin ekim Kör Limanın düzüne (ninem)

Hor göründüm elalemin gözüne

Çıkaydım şu yaylanın düzüne (ninem)” (4782).

“Balıkçı” (4891/1); “kayık/gayık” (3656/1, 1082/1, 1548/1, 1082/1, 1548/1, 1375/1); “gemi” (4782/2); “liman” (4782/2); “sal” (4782/1); “seren” (1324/1); “tekne” (1287/1); “vapur” (3389/1).

Dinî Terimler

Giresun türkülerinde kullanılan dinî terimlerin, yemin vermek, dua etmek, bir gencin aşkını itirafını tasdiklemek, Allah ve peygamber terimleriyle ikna gücünü arttırmak üzerine kullanıldığı görülmektedir.

Örnek dize;

“Batlama deresine

Taş köprü kurulacak

Verin benim yarimi

Vallahi gan olacak” (1287).

“Allah” (3656/1, 4206/1, 3859/2); “maşallah” (122/1, 3393/1); “İnşallah” (122/1, 3393/1); “zemez” (2013/1); “Mevla” (4186/1, 3339/1, 3216/1, 3238/1); “billahi” (564/1); “caiz” (4612/2); “cenaze” (3389/1); “mezar” (164/1); “Müslüman” (4886/1); “peygamber” (1326/1, 371/1); “ramazan” (4891/1); “vallahi” (1287/1, 533/1, 564/1); “yaradan” (138/1); “kurban” (2053/1).

Kadınlara Hitap Sözcükleri

Giresun türkülerinde kullanılan sevgiliye hitap sözcükleri, sevgiliye duyulan yakınlığı ve değeri ifade etmektedir. Kullanılan bu sözcükler duygusal bağı güçlendirirken türkülerde anlatılan sevginin samimi ve içten bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Örnek dize;

“Pencerenin önüne ince dudu'm yar yar

Boya sürerler boya ince dudu'm yar yar

Pencereden bakana ince dudu'm yar yar

Sarılsam doya doya ince dudu'm yar yar” (124).

“A canım” (533/4, 1964/1); “A kız” (533/1); “A yavrum” (1964/5); “yavrum” (4375/1, 3684/1, 4550/1, 3680/1, 1320/1, 3841/6, 3859/1, 360/4, 3216/1, 2325/1, 3174/6, 1323/1); “bir tanem” (942/6); “canım” (942/6, 4206/1, 122/1, 1247/2); “dostum” (4611/1); “dudu'm” (124/13); “(Urum) dilber(i)” (3174/1, 1375/1); “gülüm” (2660/1, 3249/3, 1308/4, 1320/1,

4891/1, 122/1, 1548/1, 3669/1, 3238/1, 4612/2); “Güzel/Güzelim” (3684/2, 1287/1, 1278/1, 1008/1, 3216/2, 3174/4); “mercan’ım” (942/6); “sevdiğim/sevdiğüm/sevduçeğüm” (1308/1, 1319/1, 1324/1, 1323/1, 1322/1, 357/1, 3618/3, 4893/1); “yarım” (4375/2, 3684/1, 1859/1, 1287/1, 2660/1, 586/1, 4206/1, 130/1, 4886/1, 4891/1, 4642/1, 4893/1, 2325/1, 3199/2, 1323/1, 192/3, 1322/1, 564/1); “yar” (1287/1, 2041/1, 586/1, 138/2, 1008/1, 4614/1, 4376/1, 1082/1, 766/1, 4611/1, 360/1, 1204/12, 124/26, 3393/20, 192/1, 1244/1, 357/1, 2053/1, 3684/1, 586/1, 5247/1, 4886/1, 122/1, 371/1, 1244/1, 164/1, 72/1).

Yer Adları

Giresun türkülerinde kullanılan yer adları, bölgenin tarihini ve kültürünü içermektedir. Bu sebeple sözü geçen türkülerde kullanılan yer adları türkülerin canlılığının bir göstergesidir. Dinleyiciler, türkü sözleri ile bağlantı kurarak bu yerlerin hikayesini zihinlerinde canlandırabilmiş, kültürle bağ kurma imkanına erişmiştir.

Örnek dize;

“*Sokak başı meyhane*

Asmadandır kapısı

Ben gözüme aldırırım

On beş sene mapısı” (192).

“*Adaköy (deresi)*” (4186/1, 4613/2); “*Ağasar (balı)*” (2053/1, 1320/1); “*Aksu*” (942/1); “*Anabedama*” (4893/1); “*Çavuşlu*” (3246/1, 3339/2); “*Batlama (deresi)*” (1287); “*Bazarsu (deresi)*” (3389/1); “*Beşikdüzü (ötesi, içi)*” (4844/2); “*Boğacak (deresi)*” (4642/1); “*Bulancak*” (2041/1, 4376/2, 902/1); “*Çanakçı (pazarı, yolları)*” (5247/2); “*Çandır*” (3393/1); “*Çatak/Çatlak altı*”⁷(3680/3, 1375/3); “*Çavuşlu*” (3246/1, 3339/2); “*Çınallar (deresi, söğüdü)*” (533/2); “*Enişdibi (İnişdibi)*” (1321/1); “*Erzincan*” (4615/1); “*Eynesil*” (4844/2, 4893/1); “*Gadırga/Gadırga/Kadırga*” (3249/3, 4893/1, 2660/4, 4844/1); “*Kör Liman*” (4782/2); “*Giresun/Girasun/Giresin*” (1287/1, 2041/1, 3680/2, 1082/3, 3389/3, 4642/1, 1548/2, 3618/2, 3238/2, 902/1, 1375/2, 564/1); “*Gonakyanı (Konakyanı)*” (4893/1); “*Görelle*” (4844/1, 138/1, 3339/1, 3859/1, 4893/1, 4893/1, 164/1); “*Güre (deresi)*” (4550/1); “*Hac Dağı*” (4893/1); “*Heri*” (4888/2); “*Kale (bayırı)*” (192/1); “*Kalecik*” (902/1); “*Keşap*” (902/1); “*Trabzon*” (3387/1, 4891/2, 3393/1); “*Sis Dağı/Sis*” (2053/2, 4844/2, 138/1, 4893/1, 4888/4); “*Sokak Başı*”⁸ (2041/1, 192/1); “*Şam*” (1817/1); “*Tanzara (üzüm)*” (564/2, 357/2);

⁷ Çatakaltı, Giresun Gemiler Çekeği mevkinde, Bodimeli ve Hacı Hüseyin mevki arasında kalan تنها, düzlük bir kaya.

⁸ Sokak başı Giresun’un en eski yerleşim birimlerinden biridir. Geçmişte hareketli bir yaşam şekline sahip olan bu mahalle kültürel öğelere ev sahipliği yapmış, birçok hikâyeye şahitlik etmiştir. Zamanında merkezi ve canlı bir semt

“Taşbaşı”⁹ (371/1); “Tonya” (130/1, 4893/1); “Vakfikebir” (4893/1); “Vona” (1082/1); “Yemen” (4615/5).

Yiyecek/İçecek Adları

Giresun türkülerinde kullanılan yiyecek adları yörenin kültürünü yansıtmaktadır. Bu kullanım bölgenin yemek kültürüne ait kimliğini yansıtırken bölge coğrafyası ile de uyumludur.

Örnek dize;

“Hayde hayde gidelim

Hayde gelmiyo musun

Hayde gelmiyo mu

Ne incecik belin var

Sırgan yemiyo musun” (1324).

“Armut (dalları)” (3216/2); “arpa” (4611/2, 2371/1); “buğday” (4611/2); “(gara, Tamzara’nın) üzüm” (1321/1, 564/3, 4891/4); “ayva” (4550/2, 4886/2); “bade” (124/1); “(Ağasar, yanak) bal” (2053/1, 586/1, 1320/1, 1008/1, 1322/1); “biber” (3174/1); “çiturok fidesi” (1320/1); “fırın darısı”¹⁰ (3859/1); “elma” (122/1, 4615/1); “findık” (586/3, 1319/1, 4968/2, 4376/3, 1548/1, 3618/1, 1964/1, 902/2); “kebab” (122/1); “kelem dürmesi”¹¹ (4611/1); “kiraz” (3684/3, 4893/1, 3216/1); “nar” (4886/2); “patlıcan” (3238/1); “(evlek) pırasa (pirasi)” (2053/2); “sırgan”¹² (1324/1); “soğan” (1964/1); “şeftali (yanak)” (4611/1); “(koyun) yağ” (942/1); “yedi doğan” (1964/1); “yoğurt” (1322/2); “martini” (4642/1, 1247/1, 2325/1); “kahve” (1247/1).

Renkler Adları

Sanatçılar, eserlerinde renk adlarını kullanarak dinleyicide birtakım duyguları uyandırmaya çalışmıştır. Türkülerde kullanılan renkler belirli noktalara dikkat çekmekte hayal gücünü canlandırmaktadır. Giresun türkülerinde kullanılan renk adları genel olarak sevgilinin gerdanını, gözünü, çenesini ve dudağını nitelemektedir. Ayrıca nesnelere ve meyvelere niteleyen renkler de tespit edilmiştir.

olmasından kaynaklı birçok insanı bir araya toplayan renkli bir mahalle olmasının yanı sıra günümüzde eski canlılığını yitirmiştir. Hatta bir dönemin asmadan kapısı olan kızlar meyhanesi de bu mahallede bulunmaktaydı.

⁹ Giresun Taş Başı Şehzâde Yavuz Selim’in sancak beyliği yaptığı yerdir. Bu mevki dönemin vakıf eserlerine hizmet etmesi bakımından büyük bir öneme sahiptir. Cami, medrese ve imarethanelerin bu bölgede olduğu ve dönemin birçok müderrisinin bu yerde görev yaptığı bilinir. Bkz. (Fatsa, 2008). Günümüzde ise park olarak kullanılmaktadır.

¹⁰ Mısırlar toplanır, ayıklanır sonrasında bir gece taş fırında bekletilir; yağlaş veya mısır ekmeği yapıp yenir.

¹¹ Lahana sarması: Lahana (pancar) haşlanır, soğuduktan sonra bulgur, pirinç, soğan ve maydanoz ile iç hazırlanır, bu iç lahananın (pancara) içine doldurulup, sarılır, ocakta pişirilir.

¹² Bitki, ot olarak Giresun’da sıkça karşılaştığımız sırgan, aynı zamanda yöresel bir yemeğin adıdır. Sırgan, haşlanır, robottan geçirilir; ocağa alınır, çok az suyla içine az az un eklenir, sarımsak ve tereyağı ile yapılan bu yemek, biraz katıdır.

Örnek dize;

“Giresun'un içinde

Yeşil fındık bahçesi

Vurdular sevdiğimi

Yere düştü kopçası” (3618).

“Ak (gerdan)” (4550/1); “akça (dudu)” (124/1); “al (perde, yanak, kan)” (3684/1, 586/1, 4612/1), 1008/1); “ala (gürgen, balık)” (1320/1, 1323/1, 1320/1); “ale/ela (göz)” (4611/1, 1278/1); “beyaz” (4206/1, 4891/1, 124/1); “kara/gara (toprak, göz, taş, koç, baht, üzüm)” (4375/2, 1287/1, 4206/1, 3669/1, 192/1, 72/2, 1321/1); “sarı (yazma/saman/kız)” (1859/1, 3859/1, 1204/2, 1834/5, 2013/4, 3393/1); “(ayva) turuncu(su) (çene)” (4550/1); “yeşil (göz, perde, fındık, yaprak)” (4375/1, 3684/1, 3618/1).

Bitki/Ağaç Adları

Giresun türkülerinde kullanılan bitki ve ağaç adları bölgenin florası hakkında bilgiler içermekte, doğal zenginliklerini sunmaktadır.

Örnek dize;

“Püsküllüdür püsküllü

Ala gürgenin dalı

Kız babandan mı galdı

Yalan dünyanın malı” (1323).

“Selvi” (1308/1); “asma” (2041/1, 1321/1, 192/1); “kızılağaç” (3339/1); “yayla çiçeği” (1322/1); “gazel” (1321/1, 3174/4); “Gürgen (ağaç/hartaması)” (1323/5); “kavak” (4375/2, 2325/3); “gül” (942/1, 3656/1, 1308/2, 2371/1); “söğüt” (533/1); “yaprak” (4375/2, 2325/1, 1964/1); “meşe” (4612/1).

Hayvan Adları

Doğa ile iç içe bir söz varlığına sahip olan Giresun türkülerinde hayvan adları da sıkça kullanılmıştır. Adı geçen hayvan adları bölgenin faunasını yansıtmaktadır.

Örnek dize;

“Kırat kırat nallı kırat

Yemen'in yolları ırak

Ben Yemen'e dayanamam

Beni Erzincan'a bırak” (4615).

Örnek dize;

“Atmacayı vurdular

Bir avuç kanı için

Gel edelim sevdalık

Babanın canı için” (3249).

“Aslan (Mican, Emine,)” (1247/1, 4186/1, 1287/1, 586/1, 1548/2); “at” (2660/2, 1324/2, 3669/2); “(nallı) kırat” (4642/1, 4615/3.); “atmaca” (3249/1); “(ala) balık” (1320/1,

3680/2, 1375/2); “*katur/gatur*” (4615/1, 1323/1); “(*garip*) *bülbül*” (1308/3, 4968/2, 72/1); “*deve*” (766/1); “*dudu (dil)*” (1630/1, 2371/1, 3859/1); “*durna (turna)*” (3841/2); “*gatur/katur*” (1323/1, 4615/1); “*geçi (keçi)*” (1326/1); “*goyun/koyun*” (1326/1, 942/1, 3669/1, 2371/1); “*kuzu*” (3669/2); “*geyik*” (4614/1); “*guş (kuş)*” (4186/1, 3859/1, 3669/1); “*inek*” (4611/1); “*karabaş*” (3669/1); “(*kara*) *koç*” (192/1); “*öküz*” (4611/1); “*ördek*” (3684/1); “*şahin*” (902/1); “*tay*” (1278/1).

Özel Adlar

Giresun türkülerinde kullanılan özel adlar, bölge kültürünün etnik kimliğinin bir parçasıdır. Tanınmış şahsiyetlerin türkülerde konusunun geçmesi, bölgenin değerlerini yansıtmakta, kahramanlarını yüceltmekte, tarihi olayları hakkında bilgi vermektedir.

Örnek dize;

“*Kahve koydum fincana*

Hele bakın Mican'a

Kör olası kel Seyit

Nasıl kıydın bu cana” (1247).

“*Ali*” (4186/1); “*Asiye*”¹³ (2053/2, 3246/1); “*Ayşe*” (4891/3); “*Celal*” (4613/1); “(*aslan*) *Emine*” (4186/9, 1817/3); “*Eşref*”¹⁴ (3389/3); “(*ince belli, gamburun, Çandırılı*) *Fadime*” (3656/1, 3387/1, 3246/2, 3393/1); “*Feride*” (3618/1); “*Hakkı*”¹⁵ (3389/2); “(*aslan*) *Mican*”¹⁶ (1247/3); “(*kel*) *Seyit*”¹⁷ (1247/1); “*Mehmet*” (4782/1); “(*gomşu gızı*) *Melahat*” (3669/1); “*Menşure*” (3246/1); “*Nazim*” (2053/3); “*Osman*” (522/1).

Hısım/Akraba Adları

Türk toplumunda aile ve evlilik hayatı üst konuma sahiptir. Giresun türkülerinde aile hayatının ele alındığı dizeler de bu durumu destekler niteliktedir. İlgili dizeler evlenmenin eşini bulmanın ne kadar mühim bir mesele olduğunu ve aile hayatını kurarken toplumsal bir onay alınması gerektiğini özellikler vurgular. Türkçede bulunan aile ve akrabalık ilişkilerine dair birçok sözcüğün bu türkülerde yer alması toplumun sosyo-kültürel yapısı hakkında bize bilgi sunarken benzer şekilde kullanılan dinî terimler de kültürün inanç dairesi hakkında bilgi edinmemize yardımcı olur.

¹³ Asiye'nin babası, erkek evlat sahibi olmadığı için damadını iç güveyi olarak kabul eder. Asiye ile evlenen Nazif de konağa yerleşir. Nazif, bir süre sonra konaktaki hizmetçiyle yasak bir ilişkiye başlar. Asiye, Nazif'ten boşanmaya karar verir. Nazif çok pişman olur ama artık çok geçtir. Asiye, ikinci evliliğini yapar. Nazif, kahrından ölür. Acı içerisinde kalan Nazif Bey'in annesi, yaktığı ağıtla bu hikâyeyi dile getirir.

¹⁴ Bkz. (Aydın: 2022).

¹⁵ Bkz. (Aydın, 2022).

¹⁶ Bkz. (Bayrak, 2014), (Küçük, 2006), (Karadeniz, 2002).

¹⁷ Bkz. (Küçük, 2006), (Karadeniz, 2002).

Örnek dize;

“Sis dağı'nın başları da

Püfür püfür esiyu

Baban bu yıl gurbanı da

Çifter çifter kesiyu

Oğol Nazim'im oğol” (2053).

“Ana” (2953/1, 3656/1, 4550/1, 138/1, 5247/1, 4886/1, 3174/1, 1323/1, 1964/2, 1322/1, 164/1, 2371/1); “anne” (4550/1, 3389/1, 564/2); “arkadaş” (3669/1); “baba” (2053/1, 3249/1, 4550/1, 3387/1, 1326/1, 3246/2, 130/1, 3339/1, 3216/1, 1323/1, 1834/1, 2013/1, 1964/1, 1322/1); “dayı” (4186/1, 3680/1, 1375/1); “kardaş” (138/1, 3841/1, 522/1); “nene” (4844/1, 1287/1, 3669/1); “nine” (4782/6); “oğol” (2053/8); “valide” (4615/1).

Meslek Adları

Giresun türkülerinde kullanılan meslek adları, bölgenin ekonomisi ve geçim kaynağı hakkında bilgi vermektedir.

Örnek dize;

“Harmana serdim çeci

Aşkına düştüm feci

Kızlar oyun edecek

Çağırın kemençeci” (902).

“Balıkçı” (4891/1); “kemençeci” (902/1); “bezirgan” (2013/2); “boyacı” (4844/1); “doktor” (3389/1); “hakim” (2041/1); “katip” (3680/1, 1375/1); “(recinin/rejiin) kâtip(i)” (1375/1, 3680/1).

Madeni Eşya/Değerli Taş/Element Adları

Giresun türkülerinde kullanılan madeni eşya ve taş adları genellikle niteleme sıfatı olarak kullanılmıştır. Ayrıca yöre kültürüne ait eşyalar da tespit edilmiştir.

Örnek dize;

“Dönder yüzünü bana doğru

Tirilam tirilam havasu

Emine'm fistan kırmasu

Beş yüz lira diyorlar

Cepkeninin sırmasu” (1817).

“Altın/altun (yüzük, şamdan, tel)” (1287/3, 3387/1, 4550/1); “sırma (cepken/saç)” (1817/1); “elmas (küpe)” (522/1); “gümüş (kemer)” (124/1); “inci” (1244); “kalay”¹⁸ (4782/1, 4886/2).

Eşya Adları

Giresun türkülerine konu olan eşyalar, eski dönemlerde ve günümüzde kullanılan sözcükler olarak tespit edilmiştir. Bazı eşyaların kullanımı günümüzde azalmış ancak hala kullanımına devam edilmekte olanlar mevcuttur.

Örnek dize;

“Çifte vurdum maşrapaya kalayı (ninem)

Bozulduya imecenin alayı

Yok mu kızı kandırmanın kolayı (ninem)” (4782).

“Fener” (3656/1, 3215/2); “fincan” (1247/1); “gazan (kazan)”¹⁹ (4891/1); “kadeh” (124/1); “kalem (kaş)” (1008/1, 1630/1, 4612/1, 2371/1); “kına” (586/1, 522/1); “maşrapa”²⁰ (4782/1); “mektup” (3216/2); “mum” (3215/2); “otomofil” (3389/1); “perde” (3684/2, 1287/1, 1224/2); “şamdan” (1287/1); “şemsiye” (4891/1); “piçak” (564/1, 3618/1); “sandık” (522/1); “tekir” (4886/1); “telefon” (4844/1).

Kılık/Kıyafet/Kumaş/Takı Adları

Kıyafetler bir kültürün kimliğinin temsilcisidir. Giresun türkülerinde kullanılan kılık kıyafet adları da bölgenin geleneksel değerlerini yansıtmaktadır.

Örnek dize;

“Pestemali yamalı

Yarım eller hameli

Ellere hamal yarım

Bana dünyanın mali” (3199).

“Cepken”²¹ (1817/1); “çarık”²² (1319); “çorap” (138/1); “deri” (5247/1); “(ipek) mendil” (1287/1, 5247/1, 766/1, 3669/1); “(elmas) küpe” (4891/1, 522/1); “fes” (1817/1, 371/1); “fistan”²³ (586/1, 1817/1, 1630/2, 3174/1, 564/2); “fotin”²⁴ (1630/2); “(Trabzon) kadife/gadife” (3387/1, 371/1, 3393/1); “(kadife) kavuk” (371/1); “kemer” (124/1, 1834/1,

¹⁸ Kalaycılık, geçmişte yörede yaygın olarak yapılan bir meslekti.

¹⁹ Düğün, nişan gibi cemiyet toplantılarında yemek yapılan kap.

²⁰ Plastikten yapıma, su doldurma veya boşaltma işlerinde kullanılan eşya.

²¹ “Kolları yırtmaçlı ve uzun, harçla işlenmiş bir tür kısa, yakasız üst giysisi.” (TDK, 2023: 698).

²² “İşlenmemiş sığır derisinden yapılan ve deliklerine geçirilen şeritle sıkıca bağlanan ayakkabı.” (TDK, 2023:768).

²³ “Tek parça kadın giysisi.” (TDK, 2023: 768).

²⁴“Potin, Koncu ayak bileğini örtecek kadar uzun olan, bağcıklı veya yan tarafı lastikli ayakkabı.” (TDK, 2023: 2728).

2013/1); “kopça” (3618/1); “kundura”²⁵ (1082/1); “mes”²⁶ (1817/1, 1964/1); “mintan”²⁷ (3216/1); “pamuk” (138/1); “peştamal/peştambal”²⁸ (1399/2); “yaşmak (pulu)”²⁹ (1319/1); “(sarı) yazma”³⁰ (1859/1, 1319/1); “(ayağında) yemeni”³¹ (1834/1, 2013/1); “yün” (942/1, 138/1); “yüzük” (1287/1).

Fındıkçılıkla İlgili Adlar

Giresun’da fındıkçılık önemli bir geçim kaynağıdır. Giresun türkülerinde sıkça kullanılan fındıkçılıkla ilgili sözcükler, bölgenin ekonomik ve sosyal hayatı hakkında bilgi verirken, bölgenin yaşam tarzını ve değerlerini anlamamıza yardımcı olur.

Örnek dize;

“Fındık dalda kalmasın

Solamacı almasın

Varma sakın ellere

Aklım sende kalmasın” (4968).

“Gazma”³² (1859/3); “imece/imeci”³³ (4782/1, 1859/1); “ırgat”³⁴ (1008); “orak”³⁵ (1008/2); “sepet” (902/1); “solamacı”³⁶ (4968/1); “güllük (biçerim)”³⁷ (1324/3); “fındık” (586/3, 1319/1, 4968/2, 4376/3, 1548/1, 3618/1, 1964/1, 902/2); “çec” (4611/1, 902/2).

Tütüncülükle İlgili Adlar

Giresun’da tütüncülük geçmişte önemli bir geçim kaynağıydı. Giresun türkülerinde kullanılan tütüncülük ile ilgili sözcükler, bölgenin geçmiş zaman ekonomik ve sosyal hayatı hakkında bilgi verirken, bölgenin dönemsel yaşam tarzını ve değerlerini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

²⁵“Kaba işlenmiş, bağırsız, konçsuz ayakkabı.” (TDK, 2023: 2158).

²⁶“Mest, Üzerine mesh edilebilen, kısa konçlu, hafif ve yumuşak bir ayakkabı türü.” (TDK, 2023: 2347).

²⁷“Yakasız uzun kollu erkek gömleği.” (TDK, 2023: 2380).

²⁸“İş yaparken bele bağlanan uzun, geniş dokuma.” (TDK, 2023: 2692).

²⁹“Başla birlikte yüzün veya ağzın bir kısmını kapatan örtü.” (TDK, 2023: 3568).

³⁰“Üzerine boya ve fırça ile veya tahta kalıplarla desen yapılmış, bezden başörtüsü.” (TDK, 2023: 3586).

³¹“Kalıplarla basılıp elle boyanan, kadınların başlarına bağladıkları tül bent.” (TDK, 2023: 3595).

³²“Kazma, işlerde kullanılan, ağaç saplı demir araç.” (TDK, 2023: 1963).

³³“Kırsal topluluklarda köyün zorunlu ve isteğe bağlı işlerinin köylülerce eşit şartlarda emek birliğiyle gerçekleştirilmesi.” (TDK, 2023:1700).

³⁴“Tarım işçisi” (TDK, 2023: 1626).

³⁵“Yarım çember biçiminde yassı, ensiz ve keskin metal bir bıçakla, buna bağlı bir saptan oluşan ekin biçme aracı.” (TDK, 2023: 2544).

³⁶ Sahipleri tarafından bir bahçesinin fındık toplama işi bitirildikten sonra geride kalan fındıkları toplamak için bahçeye giren kişi.

³⁷ Otsu bitki.

Örnek dize;*“Tütün kesemin dibi**Trabzon kadıfesi**Yaktı yandırdı beni**Gamburun Fadime’si” (3387).*

“Kağat” (3669/1), “tütün kesesi” (3387/1, 3393/1); “reci/reji”³⁸ (1375/1, 3680/1); “sigara” (3669/1); “tütün” (2053/1, 3387/2, 3339/1, 3669/1, 3393/1); “tabaka” (3387/1, 3339/1).

Sayılar/Ölçü Birimleri

Giresun türkülerinde kullanılan ölçü birimleri, eski dönemlerde kullanılan sözcükler olarak tespit edilmiştir.

Örnek dize;*“(Oy oy oy oy) terazi mizan imiş**Yar sevmek izan imiş**(Oy oy oy oy) ben yarı candan sevdim**Yarinki düzen imiş” (1244).*

“On altı (yaş)” (138/1); “altı (kurşun)” (3618/1); “beş (saat, dakika)” (4613/1, 4844/1, 4642/1); “on beş (sene, yaş)” (2041/1, 1008/1, 192/1, 2371/1); “beş yüz (lira)” (1817/1, 4611/1); “bin (lira)” (371/1); “dört” (4206/2); “elli” (522/1); “yüz (dirhem)” (1319/2); “iki (sokak)” (164/1, 3618/1); “on (lira/zilden çalarım)” (2013/1, 3387/1); “on iki (yaş)” (1817/1); “on yedi (yaş)” (4888/1); “sekiz (pare)” (4206/1); “üç (gele, saat, gardaş, güzel, günlük, piçak)” (4186/1, 4613/1, 4844/1, 138/1, 1008/1, 3618/1, 4612/2, 164/1); “yedi (kurnalı, doğan)” (3859/1, 1964/1).

“Dirhem” (1319/2, 522/1); “lira” (1817/1, 4611/1, 1834/1, 2013/1); “evlek” (2053/1); “mizan” (1244/1); “terazi” (1244/1).

Zaman Sözcükleri

“Ay” (3216/1, 4611/2); “ahir/ahır zaman” (1204/1, 3393/1, 1319/1); “zaman” (3216/1, 1204/1); “bir gün” (4206/1); “bugün” (586/1, 1008/1); “cuma” (2660/1); “dakka” (4844/1); “evvel” (4844/1, 533/1, 72/1); “gece” (1548/1, 3859/1, 1247/1, 3216/1); “gündüz” (1548/1); “gün” (942/1, 3216/1, 164/1); “bir gün” (4206/1); “hemencek” (942/1); “saat” (4613/1, 4642/1); “sabah” (4615/1); “sene” (4844/2, 2041/1, 192/1); “yıl” (2053/1, 1859/1, 3841/1, 3339/1, 4888/1).

³⁸ Eski zamanda tekel benzeri idarilere verilen ad.

Sonuç

Bir dildeki sözcüğünün kapsam alanı yalnızca yazılı anlatım temelli sınırlandırılmaz. Söz ve sazın bulunduğu türkü, şarkı, ninni vd. halk kültürünün kaynaklarında da aramak gerekir. Özellikle sözlü edebiyatın şahikası destanlar, efsane ve menkıbelerle asırlar öncesinden günümüze kadar gelen sözlü ve sazlı icrasını temsil eden türkü, yır ve yoğlarda Türk dilinin köklü ve özlü sözlerinin varlığını koruduğu görülmektedir. Eserlerde başvurulan deyimler, atasözleri, ikilemeler, vb. kalıp ifadeler bir dilin duygu ve düşünce dünyasını anlatan söz varlığının bütünü oluşturur. Tüm bunlar ait olduğu kültürün duygu ve düşünüş dünyasıyla ilgili öngörülerde bulunabilmesini sağlarken kültür kodlarını (sembollerini) da açığa çıkarır.

Bir dilde, bulunan söz varlığı içinde bulunduğu toplumun evreni algılayış ve anlamlandırış şeklini ortaya koyar. Bu anlamda TRT THM repertuvarına kayıtlı Giresun türkülerinde bölge coğrafyasına ve doğasına dair birçok kültürel unsur, söz varlığı çalışması ile tespit edilmiştir. Giresun yöresine ait türkülerde yer alan; kelime grupları, kadın-erkek adları, yer adları, hayvan adları, bitki adları, ağaç adları, yiyecek adları, içecek adları, kıyafet adları, eşya adları, madeni adlar, meslek adları, müzik terimleri, denizcilik terimleri, coğrafi terimler ve dini terimler bölgeye ait sosyal, kültürel, dinî ve ekonomik yaşam tarzının canlı göstergeleri olarak çalışmaya konu olmuştur.

Giresun türkülerinde insanın umudu, umutsuzluğu, inancı ve aşkı icracıların ve söz yazarlarının hayata dair manevi temayülleriyle temsil edilmiştir. İnsanın ruhunun karmaşık gerçeklerinin işlendiği türküler, insana dair birçok deneyimi sunmuştur. Aşk acısı bu deneyimler arasında türkülerde yer alan önemli temalar arasında dikkat çekmiştir. Giresun türkülerinde aşk ve aşk üzerine tespit edilmiş söz varlığı, kültürün aşkı ve ilişkiyi algılayış biçimiyle yakından ilgilidir.

Deneyimler, insanlığın ortak tecrübeleridir. Deneyimlerin paylaşılması ise insanlar arasında bağları güçlendirmenin bir yoludur. Bu paylaşım geçmişten gelen ortak birikimin gelecek nesillere aktarılmasının da aracıdır. Giresun türkülerinde nasihat, öğüt ve bilgi içeren dizelerde deneyim ve düşünceler paylaşılırken bu dizeler genel olarak insan ilişkileri üzerine, toplumsal kabullere dairdir. Duygu durumlarının dışı vurumu da insan tecrübesinin ifade biçimidir. Giresun türkülerinde öfke, sitem, beddua ve yalvarma içeren dizeler insana dair acının ve çaresizliğin farklı biçimlerde somutlaştırılmış halidir. Türkülerdeki sitem ve bedduaların sebebi olarak görülen duygu durumları ise kandırılma, değer görmeme ve hayal

kırıklığıdır. Türkülerde tespit edilen öfke, sitem, yakınma ve çaresizlik gibi izlenimler, insanın ruhuna ve duyuş dünyasına dair çok yönlü duyguları ortaya çıkartmaktadır.

Bir dilde bulunan kelimelerin çok yönlü olması, o dili konuşan toplumun kültürel zenginliğini yansıtır. Dil olgusu zaman içinde toplumdaki sosyal ve kültürel olaylara bağlı olarak birtakım değişikliklere uğrayarak gelişim gösterme özelliğine de sahiptir. Bu anlamda dilin durağan olmadığını, zamanla değişip geliştiğini söylemek mümkündür. Bu değişimler yeni kelimeleri meydana getirirken, eski kelimeleri kullanımdan kaldırabilir. Bu noktada söz varlığı çalışmaları, kültür hayatındaki değişimi ve gelişimi gözler önüne sermesi bakımından dikkate değer bir yere sahiptir. Bu çalışmalar sayesinde dil, kendini tek düzelikten sıyrarak içinde bulunduğu toplumun tarihi ve kültürel kimliği hakkında bilgi edinilmesini sağlayacaktır.

Kaynaklar

Yazılı Kaynaklar

- (1988). Otçu göçü. *Giresun Dergisi*, 2(21), 9.
- (2023). *Türkçe sözlük*. TDK.
- Aksan, D. (2004). *Türkçenin sözvarlığı*. Engin yay.
- Aktunç, H. (2023). *Büyük argo sözlüğü (tanıklarıyla)*. YKY
- Aydın, A. (2022). *Giresun ağıdı Eşref Bey türküsü*. İzan.
- Bayrak, M. (2014). *Eşkıyalık ve eşkıya türküleri*. Özge.
- Elmas, M. (2019). *Giresun dergisi (1986-2005): Giresun mahallî basınında sözlü ve yazılı kültür ilişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Giresun Üniversitesi.
- Fatsa, M. (2008). *Giresun yöresi Osmanlı vakıfları ve vakıf eserleri*. Giresun Belediyesi.
- Gazimihal, M. R. (2006). *Anadolu türküleri ve musikî istikbâlimiz* (M. S. Ergan, A. Ş. Ak, Çev.). Ötüken Neşriyat.
- Güngör, A. (2006). Tabu-örtmece (euphemism) sözler üzerine. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 12(29), 69-93.
- Havuz, H. (2023). Türkçe söz varlığı bakımından âşık edebiyatı. *Türk Âşıklık Geleneği ve Âşık Veysel Sempozyumu*, Sivas, 59-64.
- Karadeniz, F. (2002). *Giresun'da bir alp tipi ya da bir Köroğlu gibi Micanoğlu/üç kent bir ülke (Anadolu denemeleri)*. Yeşilkıyı.
- Köprülü, M. F. (2013). *Türk edebiyatının ilk mutasavvıflar*. Akçağ.
- Küçük, A. (2015). *Giresun yöresi kemeçcilik geleneği üzerine bir araştırma* (Doktora Tezi). Balıkesir Üniversitesi.
- Küçük, Y. (2006). *Doğu Karadeniz bölgesi eşkıya ve kabadayıları: türküler-destanlar*. Serender.
- Onay, A. T. (2022). *Türk halk şiirinde şekil ve türler*. Bilge.

Öztürk, S., Önlü, A. (2017). Giresun temalı Şahin Akkaya türküleri'nin makam dizisi ve usul bakımından anonim Giresun türküleri ile karşılaştırılması. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 357-370.

Tarkovski, A. (2018). *Mühürlenmiş zaman*. (M. Beyhan, Çev.). Agora.

Temel, Ö. (2005). Görele kırsalında eski imeceler. *Giresun Dergisi*, 206(16), 78-80

Turha, S., Altınkaynak, E., (2009). *Giresun türküleri ve oyun havaları*. Brc Basım.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: <https://www.repertukul.com/Yoreler--GİRESUN> (25.02.2024).

Ek

İncelenen Türküler

“Adaköy Deresi Taşmış Geliyor” (Rpt: 4186); “Adaköy Yolları Ne Yaman Yokuş” (Rpt: 4613); “Ağasar’ın Balını” (Rpt: 2053); “Ah Kavaklar Kavaklar” (Rpt: 4375); “Akan Dereler Gibi” (Rpt: 4844); “Aksu Derler Adına” (Rpt: 942); “Al Eline Feneri” (Rpt: 3656); “Al Perde Yeşil Perde” (Rpt: 3684); “Al Tavandan Belleri” (Rpt: 1859); “Altını Bozdurayım” (Rpt: 1287); “At Benim Atımdı” (Rpt: 2660); “Atmacayı Vurdular” (Rpt: 3249); “Ayva Dibin Serin Olur Yatmaya” (Rpt: 4550); “Bağlamam Altın Telden” (Rpt: 3387); “Bağlamam Perde Perde” (Rpt: 2041); “Ben Geçiyeye Gidemem” (Rpt: 1326); “Bir Fındığın İçini Yar Senden Ayrı Yemem” (Rpt: 586); “Biz Hepimiz Üç Kardeş” (Rpt: 138); “Bulut Bulutun Üstüne” (Rpt: 4206); “Bülbülü Tuttum Güle Bağladım” (Rpt: 1308); “Çanakçı Pazarında” (Rpt: 5247); “Çatak Altından Çıktık Voltaya” (Rpt: 3680); “Çavuşlu Diye Diye” (Rpt: 3246); “Çınallar Deresine Taş Köprü Kurulacak” (Rpt: 533); “Çifte Vurdum Maşrabaya Kalayı” (Rpt: 4782); “Çitten Söktüm Çangalı” (Rpt: 130); “Dağ Başı Fener” (Rpt: 3215); “Dağı Duman Bürüdü” (Rpt: 4886); “Daldım Göllere Daldım” (Rpt: 1320); “Dere Kenarında Taş Ben Olaydım” (Rpt: 1278); “Derenin Kıyıları” (Rpt: 4891); “Elinde Çıngıl Orak” (Rpt: 1008); “Evlerinin Önünde Gara Üzüm Asması” (Rpt: 1321); “Ey Gidi Yalan Dünya” (Rpt: 4614); “Eyvah Eyvah Ben Gelin Oldum” (Rpt: 3841); “Fındık Attım Harmana” (Rpt: 1319); “Fındık Dalda Dal Yerde” (Rpt: 4968); “Fındık Toplayan Gelin” (Rpt: 4376); “Geminin İçineyum” (Rpt: 1817); “Giderken Bize Uğra” (Rpt: 122); “Giresun Kayıkları” (Rpt: 1082); “Giresun Üstünde Vapur Bağlıyor” (Rpt: 3389); “Giresun’dan Çıktım Saat Beş İdi” (Rpt: 4642); “Giresun’un Evleri” (Rpt: 1548); “Giresun’un İçinde İki Sokak Arası” (Rpt: 3618); “Görele’den O Yanı” (Rpt: 3339); “Görele’nin İçinde İkiliyim İkili” (Rpt: 3859); “Hayde Hayde Gidelim” (Rpt: 1324); “Horon Edelim Horon” (Rpt: 4893); “Kahve Koydum Fincana” (Rpt: 1247); “Karşıdan Gel Karşıdan” (Rpt: 766); “Kelemin Dürmesine” (Rpt: 4611); “Kırat Kırat Nallı Kırat” (Rpt:

4615); “Kızım Sana Fistan Aldım” (Rpt: 1630); “Koyunum Kuzuladı” (Rpt: 3669); “Kömürlük Dağına Yağıyor Yağmur” (Rpt: 360); “Mektup Yazdım Acele” (Rpt: 3216); “Merekte Sarı Saman” (Rpt: 1204); “Nazlı Kavak Gıcır Gıcır Gıcılar” (Rpt: 2325); “Oy Bahçenize Ben Giremedim Gazelden” (Rpt: 3174); “Oy Miralay Miralay” (Rpt: 371); “Pencereden Bakıver İnce Dudu’m” (Rpt: 124); “Pencerenin Üstüne Boya Sürerim Boya” (Rpt: 3238); “Peştemali Yamalı” (Rpt: 3199); “Püsküllüdür Püsküllü” (Rpt: 1323); “Sarı Gızın Ayağında Yemeni” (Rpt: 1834); “Sarı Gızın Ayağında Yemeni” (Rpt: 2013); “Sarısın Seçemiyom Yar” (Rpt: 3393); “Sis Dağının Başında” (Rpt: 4888); “Sokak Başı Meyhane” (Rpt: 192); “Tarlaya Ektim Soğan” (Rpt: 1964); “Tepeler Tepeler Yüksek Tepeler” (Rpt: 522); “Terazi Mizan İmiş” (Rpt: 1244); “Üç Güzelin Sevdası Var Başında” (Rpt: 4612); “Yayla Çimeni Budur” (Rpt: 1322); “Yaylanın Soğuk Suyu” (Rpt: 164); “Ziliflerin Tutam Tutam” (Rpt: 2371); “Ben Bir Garip Bülbül İdim” (Rpt: 72); “Tamzara’nın Üzüümü” (Rpt: 564); “Tamzara’nın Yolları Dönümlüdür” (Rpt: 357); “Çatlak Altından Çıktık Voltaya” (Rpt: 1375); “Fındık Toplarım Fındık” (Rpt: 902).